
PRIMOS-bevolkingsprognose 2003:

Vergrijzing in de regio

PETRA VISSER

Aantal eenpersoonshuishoudens neemt toe

In en rond Amsterdam en in Flevoland en Utrecht neemt het aantal jongeren van 0-14 jaar naar verwachting de komende 20 jaar nog toe, maar in de overige gebieden zal sprake zijn van een forse daling. In gebieden in Zeeland en Limburg leidt dit tot een afname van de totale bevolking. Het aantal ouderen groeit sterk, vooral in Midden- en Zuid-Nederland. Van die groep ouderen groeit het aantal alleenstaande ouderen het sterkst, vooral in Brabant, Noord-Limburg en de Kop van Noord-Holland. Er zijn duidelijke verschillen waarneembaar tussen stedelijke gebieden en meer dorpse en landelijke gebieden. Dit heeft te maken met het selectieve vestigingspatroon van mensen uit het verleden. Het percentage ouderen in de steden neemt de komende decennia af.

foto: Wim de Jonge

De Nederlandse bevolking zal in de toekomst nog maar licht in omvang toenemen: van 16,2 miljoen nu tot 16,7 miljoen in 2010 en 17,2 miljoen in 2020. De Nederlandse bevolking groeide in de jaren vijftig nog met gemiddeld 1,3 procent per jaar en de laatste tien jaar ligt dit gemiddelde met 0,6 procent per jaar beduidend lager. Voor de toekomst verwacht het CBS dat het groeipercentage van de bevolking daalt tot 0,3 procent in 2020. De bevolkingsontwikkeling verschilt sterk per regio, zo blijkt uit de nieuwste regionale PRIMOS-prognose (zie kader).

Kijken we naar de 40 COROP-gebieden (zie kader) dan worden de eerste tekenen van de stagnerende bevolkingsgroei al in 2010 zichtbaar; in bepaalde regio's daalt de bevolking dan licht. In 2020 is dat in meer regio's het geval, zoals in de omgeving IJmond, de Agglomeratie Den Haag,

foto: Wim de Jonge

COROP-GEBIEDEN

De COROP-indeling is omstreeks 1970 ontworpen door de Coördinatie Commissie Regionaal Onderzoeksprogramma, waaraan de indeling haar naam dankt. Die commissie onderscheidde 40 gebieden, waaraan later drie subgebieden zijn toegevoegd. Het doel was om functionele arbeidsmarktregio's te maken voor het bijeenbrengen van statistieken, anders dan de administratieve indelingen, zoals gemeente en provincie. Een beperking van het aantal gebieden was noodzakelijk om kengetallen over toegevoegde waarde (naar bedrijfsklasse) en bruto-investeringen (naar type en bestemming) op dit niveau te kunnen presenteren. De 40 gebieden zijn gevormd met respect voor de provinciegrenzen. De COROP-indeling is een regionaal niveau tussen gemeenten en provincies in.

Haarlem en de Zaanstreek, Delft en het Westland, Noord- en Zuid-Limburg en Zeeuws-Vlaanderen (figuur 1). De figuur laat zien dat de bevolkingsgroei zich voornamelijk tot het noordelijk deel van het land beperkt. Tot 2020 zal de bevolkingsomvang nog toenemen in de Kop van Noord-Holland, Flevoland, delen van Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland. Vooral in de Randstad neemt het aantal inwoners echter af, blijft het gelijk of stijgt het slechts gering.

Minder jongeren

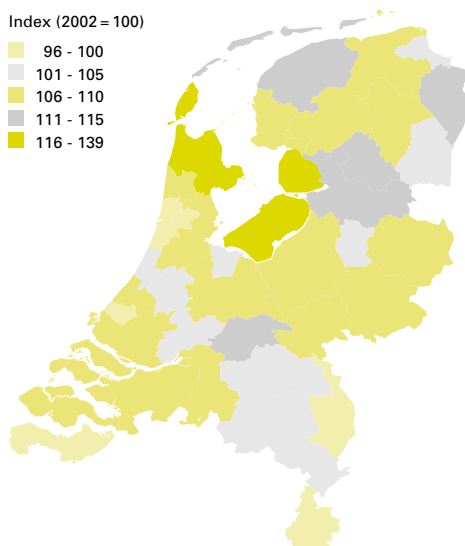
Sinds de jaren zestig heeft Nederland te maken met een dalend kindertal. Bovendien stelden vanaf de jaren zeventig vrouwen het moment waarop zij kinderen krijgen steeds verder uit. Om een bevolking op peil te houden is gemiddeld 2,1 kind per vrouw nodig (het zogenoemde vervangingsniveau). Het gemiddeld kindertal ligt momenteel op zo'n 1,75 kind per vrouw en voor de komende jaren wordt hierin geen verandering verondersteld. Desondanks neemt het aantal geboorten af. Als gevolg van het dalende kindertal in de jaren zeventig zijn er immers minder vrouwen in de vruchtbare leeftijd.

De dalende vruchtbaarheid leidt de komende 20 jaar tot een afname van het aantal geboorten op nationale en regionale schaal en dus tot minder jongeren in de toekomst. Tot 2010 groeit het aantal 0-14-jarigen nog in het midden en noorden van het land (Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel, Flevoland en in de Agglomeratie Haaglanden), maar elders neemt het af. Die gebieden waar het aantal geboorten nog toeneemt, kennen een jonge bevolkingsopbouw in tegenstelling tot andere gebieden waar het aantal ouderen groter is en er dus minder geboorten plaatsvinden. Vooral in Limburg en Zeeuws-Vlaanderen daalt het aantal jongeren sterk ten opzichte van 2002. Deze daling zet door tot 2020. De afnemende vervanging van de bevolking is vooral in het oosten en zuiden waarneembaar (zie figuur 2).

Meer ouderen

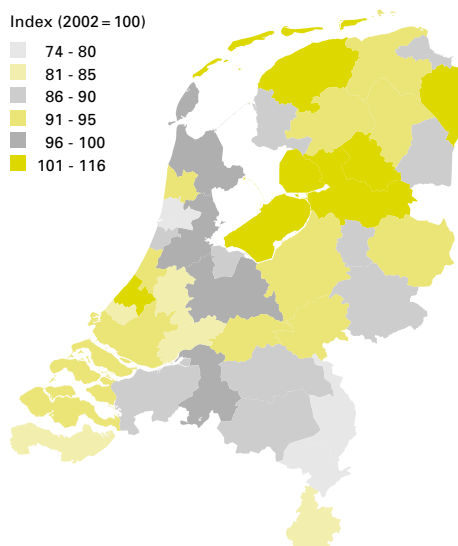
Het aantal ouderen neemt toe doordat de levensverwachting toeneemt. Momenteel bestaat de bevolking voor 13,7 procent (2,2 miljoen) uit mensen van 65 jaar en ouder. Vanaf 2010, wanneer de babyboomgeneratie deze leeftijd bereikt, zal het aantal 65-plussers fors in omvang toenemen tot meer dan 4,1 miljoen

Figuur 1. Prognose totale bevolking per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

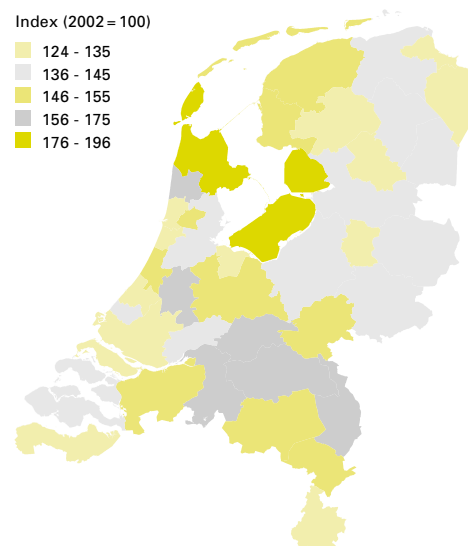
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 2. Prognose bevolking 0-14 jaar per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

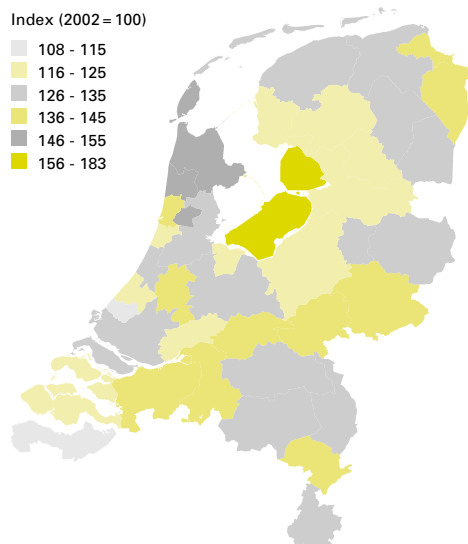
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 3. Prognose bevolking 65 jaar en ouder per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

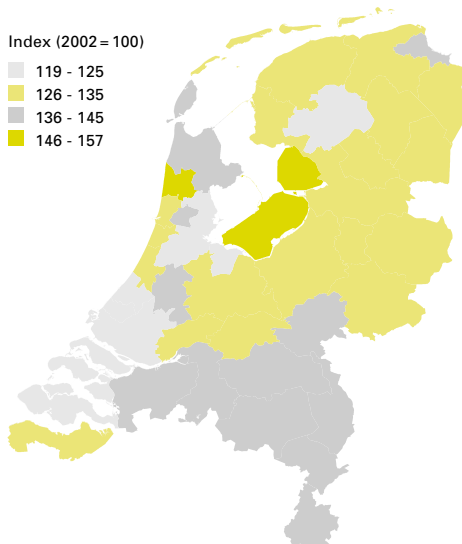
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 4. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

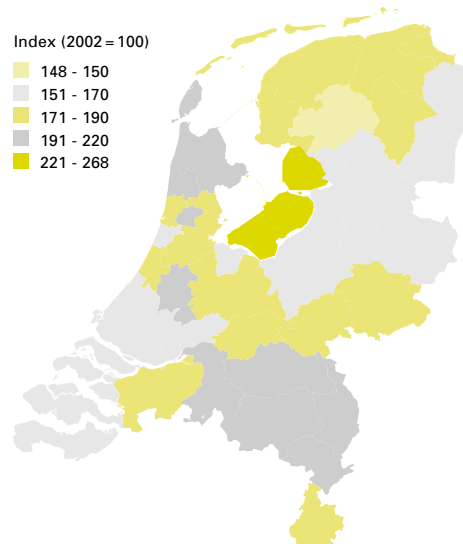
Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 5. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens 65+ per COROP in 2010, geïndexeerd op aandeel in 2002

Bron: PRIMOS 2003.

Figuur 6. Prognose aantal eenpersoonshuishoudens 65+ per COROP in 2020, geïndexeerd op aandeel in 2002

Bron: PRIMOS 2003.

rond 2038. Dat is ruim 23 procent van de bevolking. Voor de periode daarna veronderstelt het CBS dat hun aantal weer gestaag zal gaan dalen.

In alle delen van het land neemt het aantal ouderen toe (zie figuur 3). In sommige delen van het land gebeurt dat sneller dan in andere delen, afhankelijk van de bestaande bevolkingsopbouw. Een regio met een jonge bevolkingsopbouw, zoals Flevoland, zal procentueel gezien sneller vergrijzen dan een regio met een oudere bevolkingsopbouw, zoals Brabant en Limburg. Zo zal het aantal ouderen tot 2020 het sterkst groeien in Flevoland (96 procent groei in verhouding tot 2002: een absolute groei met ruim 28.000 mensen). In absolute aantallen neemt het aantal ouderen echter het sterkst toe in het zuiden van het land. De groei komt voornamelijk op gang na 2010. Voor die tijd groeit het aantal ouderen gestaag met gemiddeld 1,6 procent per jaar, tegen een gemiddelde groei van 2,8 procent per jaar over de periode 2010-2020.

De eerste tekenen van de vergrijzing waren zichtbaar in de (grote) steden maar sinds een aantal jaren neemt het aantal ouderen vooral toe in de suburbane gebieden en het landelijk gebied. In de vier grote steden en in 11 middelgrote gemeenten neemt het aantal ouderen af of neemt het slechts gering toe.

In de perifere gebieden zijn ouderen oververtegenwoordigd. De provincies Drenthe, Zeeland en Limburg hebben momenteel in verhouding tot de totale bevolking in die provincies het hoogste aantal ouderen, in 2020 zal dat Brabant zijn met 29 procent van de bevolking ouder dan 60 jaar, gevolgd door Drenthe en Zeeland.

In de Randstad zijn ouderen oververtegenwoordigd in de grote steden en in stedelijke agglomeraties, zoals Rotterdam en Groot Rijnmond, Den Haag, IJmond en Haarlem, maar in de toekomst neemt het percentage ouderen in de steden steeds verder af. Verder tellen luxe suburbane gebieden, zoals Het Gooi en de Vechtstreek, veel ouderen.

Al veel achtereenvolgende jaren vertrekken uit grote delen van de Randstad meer ouderen dan er terugkeren, terwijl dit in suburbane regio's omgekeerd is. Van een terugkeer naar de stad op latere leeftijd lijkt nu nog geen sprake.

Meer recent is ook een trend zichtbaar waarbij jonge senioren (50-plussers) de grote steden uit trekken. Zij vestigen zich in suburbane gebieden in het westen van het land. Dit verschijnsel wordt wel aangeduid als pensioenmigratie. Al heeft deze pensioenmigratie tot op heden nog geen grote vormen aangenomen, toch hebben bepaalde regio's in Nederland en ook in het buitenland zich ontwikkeld tot

demodata

Op zaterdag 20 maart overleed Prinses Juliana op 94-jarige leeftijd. Dat is een hoge leeftijd, ook voor vrouwen. In 2002 was de levensverwachting bij de geboorte voor vrouwen 80,7 en voor mannen 76 jaar. De Prinses was op het moment van overlijden gehuwd. Dat komt niet zo vaak voor, zeker niet bij mensen op die leeftijd. Zij hebben een hogere levensverwachting dan mannen en trouwen gemiddeld met een iets oudere man. In totaal stierven in 2002 op 94-jarige leeftijd 1.603 vrouwen en 506 mannen. Van de overleden vrouwen was twee procent gehuwd, 83 procent weduwe en 11 procent nooit gehuwd. Van de overleden mannen was dat respectievelijk 27, 63 en acht procent. In 2003 telde Nederland 122 gehuwde vrouwen en 384 gehuwde mannen van 94 jaar. De voorlopige cijfers voor 2004 wat dat betreft zijn 118 vrouwen en 348 mannen (CBS).

METHODIEK PRIMOS-PROGNOSE

De PRIMOS-prognose (Prognose, Informatie en Monitoring Systeem) geeft de meest waarschijnlijke toekomstige ontwikkeling van de regionale bevolkingsopbouw, huishoudenssamenstelling en woningbehoefte. Deze prognose wordt sinds de jaren zeventig om de twee jaar uitgevoerd en is in de loop der tijd aanzienlijk veranderd, verbeterd en uitgebreid. Beperkten de uitkomsten zich eerst alleen tot de bevolking, later kwam ook de huishoudensontwikkeling daarbij en de daarvan afgeleide woningbehoefte. Voor de koppeling tussen huishoudens en woningen wordt gebruik gemaakt van het Woningbehoefte Onderzoek (nu WBO 2002) van het CBS. Het geografisch schaalniveau van de prognose is altijd gemeentelijk gebleven. Invoergegevens voor het PRIMOS-model zijn de bevolkings- en huishoudensstatistieken van het CBS en de woningvoorraadgegevens uit het Systeem Woningvoorraad (SYSWOV). Nieuwe ontwikkelingen en toegang tot nieuwe databronnen waren aanleiding om al bij de PRIMOS-2001 de bevolkings- en huishoudensprognose geïntegreerd vooruit te berekenen. Sinds de laatste regionale prognose van 2001 heeft het model nog andere veranderingen ondergaan. Naast de regionale bevolking is nu ook de regionale huishoudensprognose qua veronderstellingen en onzekerheidsmarges zoveel mogelijk afgestemd op de veronderstellingen in de nationale CBS-prognose. (voor een technische modelbeschrijving: lees Heida, 2003).

foto: Wim de Jonge

woonmilieus voor welgestelde ouderen. Als deze ontwikkeling zich voortzet, zal een verdere ruimtelijke uitsortering plaatsvinden. Vooral suburbane gebieden, groeikernen en plattelandsgebieden zullen dan het hoogste percentage ouderen huisvesten.

Huishoudens

Om de consequenties van de vergrijzing van de bevolking voor de ruimte (type woonruimte, voorzieningen, mobiliteitsgedrag) in beeld te brengen moeten huishoudens worden bestudeerd; het zijn immers huishoudens die consumeren en wonen.

Volgens het CBS bedraagt het aantal huishoudens dat wordt gevormd door ouderen (50 jaar en ouder) momenteel 3,2 miljoen. Daarvan is 37 procent een eenpersoonshuishouden, bestaat 58 procent uit samenwonenden en wordt vier procent gevormd door eenoudergezinnen. In 2020 zal Nederland naar verwachting 4,4 miljoen huishoudens van ouderen tellen, waarvan 1,8 miljoen eenpersoonshuishoudens (41 procent), 2,4 miljoen huishoudens van samenwonenden (55 procent) en 175.000 (vier procent) huishoudens van eenoudergezinnen. Vooral het aantal huishoudens gevormd door mensen van 80 jaar en ouder zal sterk in omvang toenemen, van 372.000 nu tot 527.000 in 2020.

De provincie Zuid-Holland telt momenteel zo'n 22 procent van alle huishoudens, Noord-Holland 17 en Brabant 14 procent. In 2020 zal het aantal huishoudens niet wezenlijk anders zijn, hetgeen effect heeft op het aantal huishoudens. Vooral de provincie Brabant krijgt hiermee te maken. Daar groeit het aantal huishoudens sterk omdat vooral het aantal alleenstaande ouderen toeneemt.

Het aantal eenpersoonshuishoudens groeit in alle COROP-gebieden (figuur 4). Voor 2020 is een gordel zichtbaar van West-Noord-Brabant tot aan de Achterhoek met een sterk groeiend aantal eenpersoonshuishoudens. De Kop van Noord-Holland en Flevoland spannen de kroon, met een groei van 2002 tot

2020 met respectievelijk 22.163 en 29.816 huishoudens.

De regionale verdeling van eenpersoonshuishoudens van 65 jaar en ouder (alleenstaande ouderen) is weergegeven in figuur 5 en 6. De beide figuren zijn onderling niet vergelijkbaar vanwege de enorme toename van het aantal alleenstaande ouderen.

Wat opvalt in figuur 5 is de geringe toename van het aantal alleenstaande ouderen in de agglomeratie Den Haag, Delft en Westland, Groot-Rijnmond, Groot-Amsterdam en in Het Gooi en de Vechtstreek. Wanneer we binnen die COROP-gebieden inzoomen op de steden, dan zien we een afname van het aantal oudere alleenstaanden tot 2010 in Amsterdam, Hilversum, Den Haag, Delft, Rotterdam en een stijging in de steden Breda, Tilburg en Eindhoven.

LITERATUUR

- CBS (2003), *Bevolkingsprognose 2003-2050*. Voorburg/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Drooglever Fortuijn, J. en W. Ostendorf (1999), Het woonmilieu van ouderen. *Rooilijn*, 32(3), pp. 144-150.
- Kempen, R. van, P. Hooimeijer, O. Atzema, M. Dijst en R. Verhoeff (2000), *Sociale en culturele ontwikkelingen en ruimtelijke configuraties*. Verschenen in de serie 'Ruimte voor de Toekomst'. Assen: Van Gorcum.
- Molen, F. van der (1996), Pensioenmigratie nog weinig omvangrijk, *Geografie*, 5(2), p. 9.
- Heida, H. (2003), PRIMOS 2003, *Prognosemodel voor bevolking, huishoudens en woningbehoefte*, in opdracht van het Ruimtelijk Planbureau, uitgevoerd door ABF Research.

Ir. P. Visser, RUIMTELIJK PLANBUREAU

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

Demos	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur dr. Harry van Dalen ir. Hanna van Solinge dr. Ernst Spaan
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	http://www.nidi.nl/public/demos/
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Drukkerij Repko, Voorburg

demodata

De afgelopen zes jaar is het aantal asielaanvragen in Nederland drastisch afgenomen van 45.217 in 1998 tot 13.402 in 2003. Vooral het aantal asielzoekers afkomstig uit Afghanistan daalde gestaag van 7.118 in 1998 tot 1.078 in 2002 en tot 487 in 2003. De stroom uit Angola kende een piek in 2001 (4.113) maar nam daarna snel af tot 371 in 2003. Ook het aantal uit Bosnië Herzegovina (3.769 in 1998 en 104 in 2003) en uit Servië en Montenegro (top in 1999 met 7.125 aanvragen en daling tot 396 in 2003) nam in die zes jaar sterk af, vooral vanaf 2001. De tweede Golfoorlog in Irak had tot gevolg dat het aantal asielaanvragen van Irakezen na een aanvankelijke sterke daling (van 8.300 in 1998 tot 1.020 in 2002) in 2003 weer groeide tot 3.465. Ook vanuit andere landen kwamen beduidend minder aanvragen: het aantal asielzoekers uit Iran, Sierra Leone, Somalië, en Turkije daalde van enkele duizenden naar enkele honderden in 2003, het aantal uit China en Guinee van iets meer dan 1.300 naar respectievelijk ruim 300 en bijna 200 en dat uit Sri Lanka van ruim 1.000 naar een kleine 100 (CBS).